

Arvojen ja vanhemmuuden yhteys

Anna-Maria Finskas
Pro gradu -tutkielma
Psykologia
Käyttäytymistieteiden laitos
Huhtikuu 2016
Ohjaaja: Markku Verkasalo

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET – UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta – Fakultet – Faculty	Laitos – Institution – Department
Käyttäytymistieteellinen tiedekunta	Käyttäytymistieteiden laitos
Tekijä – Författare – Author	
Anna-Maria Finskas	
Työn nimi – Arbetets titel – Title	
Arvojen ja vanhemmuuden yhteys	
Oppiaine – Läroämne – Subject	
Psykologia	
Työn ohjaaja(t) – Arbetets handledare – Supervisor	Vuosi – År – Year
Markku Verkasalo	2016
Tiivistelmä – Abstrakt – Abstract	
<p>Tässä tutkimuksessa selvitettiin, eroavatko niiden suomalaisten arvot, joilla on lapsia, niiden suomalaisten arvoista, joilla ei ole lapsia. Tutkimusaineistona käytettiin suomalaista European Social Survey (ESS) –aineistoa vuosilta 2002-2012, jossa Schwartzin yksilötason arvoteorian mukaista kymmentä arvoa mitattiin 21 –osioisella Human Values Scale –mittarilla. Kymmenestä arvosta laskettiin vielä kaksi arvodimensiota ”itsensä ylittäminen vs. itsensä korostaminen” ja ”avoimuus muutokselle vs. säilyttäminen”.</p> <p>Se, että henkilöllä oli lapsia, oli yhteydessä korkeampaan säilyttämisen arvostamiseen kuin niillä, joilla ei ollut lapsia. Erityisesti nuorten vastaajien joukossa se, että vastaajalla oli lapsia, oli yhteydessä korkeampaan säilyttämisen arvostamiseen kuin ikätovereilla, joilla ei ollut lapsia. Alle 30-vuotiaiden ikäryhmässä vastaajat, joilla oli lapsia, arvostivat lisäksi itsensä ylittämistä enemmän, kuin samaan ikäluokkaan kuuluvat vastaajat, joilla ei ollut lapsia. Tarkasteltaessa Schwartzin kymmentä arvoa ne suomalaiset, joilla oli lapsia, arvostivat keskimäärin enemmän hyväntahtoisuuden, yhdenmukaisuuden, perinteiden ja turvallisuuden arvoja, kuin ne joilla ei ollut lapsia. Suomalaiset, joilla ei ollut lapsia, arvostivat enemmän itseohjautuvuuden, virikkeellisuuden ja hedonismin arvoja kuin ne, joilla oli lapsia.</p> <p>Vanhemmuus oli positiivisessa yhteydessä yhteisiä päämääriä edistäviin arvoihin. Toisaalta niillä suomalaisilla, joilla ei (vielä) ollut lapsia, korostuivat yksilön omia päämääriä korostavat arvot. Nuoren vanhemman on hyvä olla tietoinen paitsi omista tavoitteistaan ja arvoistaan, myös ympäristön asettamista odotuksista ja yleisestä arvoilmapiiiristä. Lisää tutkimusta aiheesta tarvitaan, jotta opitaan paremmin ymmärtämään vanhemmuuteen liittyviä muutoksia ja haasteita, ja jotta perheitä voidaan uudessa elämäntilanteessa tukea parhaalla mahdollisella tavalla.</p>	
Avainsanat – Nyckelord – Keywords	
arvot, vanhemmuus, lapset, arvojen muutos, Schwartz	
Säilytyspaikka – Förvaringsställe – Where deposited	
Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet) <i>ethesis.helsinki.fi</i>	

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET – UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta – Fakultet – Faculty The Faculty of Behavioural Sciences	Laitos – Institution – Department The Institute of Behavioural Sciences
Tekijä – Författare – Author Anna-Maria Finskas	
Työn nimi – Arbetets titel – Title The connection between values and being a parent	
Oppiaine – Läroämne – Subject Psychology	
Työn ohjaaja(t) – Arbetets handledare – Supervisor Markku Verkasalo	Vuosi – År – Year 2016
<p>Tiivistelmä – Abstrakt – Abstract</p> <p>The purpose of this study was to find out whether the values of Finns with children differ from the values of Finns with no children. The data consisted of a Finnish sample of European Social Survey during the years 2002-2012, including Schwartz's Human Values Scale with 21 sections measuring the ten distinct values. From the ten values was then further calculated the two distinct value dimensions "self-transcendence" and "conservation".</p> <p>Having children was positively related to conservation values. Especially among younger participants having children was related to higher conservation compared to young participants with no children. Participants under 30 years of age valued self-transcendence more than participants of the same age group with no children. Finns with children valued benevolence, conformity, tradition and security more than those with no children. Finns with no children valued self-direction, stimulation and hedonism values more than those with children.</p> <p>Being a parent was related to the values that aim for corporate goals. On the other hand, Finns with no children appreciated values that enhance the goals of oneself. For a young parent it is helpful to be aware of his/her goals and values, but also of the expectations and values of the environment. More research on the topic is needed to better understand the changes and challenges regarding parenthood and to develop best possible ways of support for families that are facing a new life situation.</p>	
<p>Avainsanat – Nyckelord – Keywords</p> <p>values, being a parent, children, value change, Schwartz</p>	
<p>Säilytyspaikka – Förvaringsställe – Where deposited</p> <p>Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet) ethesis.helsinki.fi</p>	

Sisällysluettelo

1.	Johdanto.....	1
1.1.	Schwartzin yksilötason arvoteoria	2
1.2.	Arvojen arviointi	6
1.3.	Arvojen pysyvyys ja muutos.....	7
1.4.	Lastenhankintaan liittyvät arvot ja asenteet.....	9
1.5.	Iän, sukupuolen ja koulutuksen yhteys arvoihin.....	10
2.	Tutkimushypoteesit	12
3.	Menetelmät	13
3.1.	Koehenkilöt.....	13
3.2.	Arviointimenetelmät	13
4.	Tulokset	15
4.1.	Vanhemmuuden yhteys säilyttämiseen ja itsensä ylittämiseen	15
4.2.	Vanhemmuuden yhteys Schwartzin 10 arvoon	19
5.	Diskussio	21
5.1.	Yksilön päämääriä ja yhteisiä päämääriä korostavat arvot.....	21
5.2.	Arvojen muuttuminen – adaptiivinen mekanismi uuteen elämäntilanteeseen sopeuduttaessa?.....	23
6.	Lähteet	25
7.	Liitteet.....	29
	Liite 1.....	29

1. Johdanto

Sanaa ”arvo” voidaan niin puhekielessä kuin ammattilaisten käyttämänä käyttää useassa eri merkityksessä, ja esimerkiksi maailmankatsomuksia tai ideologioita nimitetään usein arvoiksi (Rohan, 2000). Lewinin (1952) mukaan arvot ohjaavat yksilön käyttäytymistä, mutta niillä ei ole samoja piirteitä kuin päämäärillä ja tavoitteilla, sillä ne eivät ole jotain mihin aktiivisesti pyritään (esim. oikeudenmukaisuus), vaan pikemminkin arvot ohjaavat pyrkimyksiä. Yhdysvaltalaisen antropologin, Clyde Kluckhohnin (1951) mukaan arvot, eksplisiittiset tai implisiittiset, määrittävät toiveita, jotka ohjaavat yksilön tai ryhmän tapoja, merkityksen antamista ja toiminnan lopputulosta. Tässä tutkimuksessa arvot määritellään yli tilanteiden ulottuviksi päämääriksi ja ihmisen tai ihmisryhmän toimintaa ohjaaviksi periaatteiksi, joiden tärkeysjärjestys vaihtelee (Schwartz, 1992). Arvojen pohjalta teemme jatkuvasti arvioita ihmisistä, tilanteista ja tapahtumista, ja niiden kautta myös suunnittelemme ja ohjaamme toimintaamme. Valikoitumisen kautta arvot vaikuttavat siihen, millaisia valintoja teemme. Toisaalta arvot voivat muuttua suurten elämäntapahtumien kautta.

Tässä poikkileikkaustutkimuksessa selvitetään, eroavatko niiden suomalaisten, joilla on lapsia, arvot niiden suomalaisten arvoista, joilla ei ole lapsia. Perheeseen liittyvät asenteet ja normit ovat käyneet läpi valtavaa murrosta viimeisten vuosikymmenien aikana. Lasten saaminen on vähentynyt ja perheen perustaminen siirtynyt vanhemmalle iälle (Council of Europe, 2001). Toisaalta erolukemat ja yksin elävien määrä ovat lisääntyneet. Vaikka vanhemmuus on yksi suurimmista yksilöä kohtaavista elämänmuutoksista, sen yhteyttä arvoihin ei vielä suoraan ole tutkittu. Tutkimusta aiheesta kuitenkin tarvitaan, jotta opitaan paremmin ymmärtämään vanhemmuuteen liittyviä muutoksia ja haasteita. Tutkimustiedon lisääntyminen aiheesta on tärkeää, jotta nuoria perheitä osattaisiin uudessa elämäntilanteessa tukea parhaalla mahdollisella tavalla.

1.1. Schwartzin yksilötason arvoteoria

Nykyisin käytetyin ja vallalla oleva teoria on Shalom H. Schwartzin (1992) yksilötason teoria inhimillisten perusarvojen universaalista rakenteesta ja merkityksistä. Teoria pohjautuu muun muassa arvotutkimuksen aikaisemman uranuurtajan, Milton Rockeachin (1973) tutkimukseen. Schwartz kiteyttää määritelmänsä arvoista yksilön tavoittelemiksi ja elämää ohjaaviksi päämääriksi, joiden merkitys ja tärkeysjärjestys vaihtelevat. Puhuttaessa arvoprioriteetista tai arvohierarkiasta tarkoitetaan juuri yksilön tai ihmisryhmän arvoille asettamaa tärkeysjärjestystä toisiinsa nähden.

Useimmat arvoteoriat tunnustavat nämä kuusi piirrettä (Schwartz, 2005a):

- Arvot ovat uskomuksia, jotka liittyvät erottamattomasti tunteisiin. Arvon aktivoituessa se sekoittuu tunteeseen, esimerkiksi itsenäisyyttä arvostavan henkilön huomio herää, kun itsenäisyyttä uhataan. Hän ahdistuu, kun ei voi ylläpitää toivomaansa itsenäisyyden määrää ja on iloinen, kun voi nauttia siitä vapaasti.
- Arvot liittyvät päämääriin, jotka motivoivat yksilön toimintaa. Yksilö toimii niiden päämäärien eteen, joita arvostaa (esimerkiksi oikeudenmukaisuus).
- Arvot yltyvät yli spesifien tilanteiden. Arvot erottuvat kapeammista käsitteistä (normit, asenteet), sillä ne vaikuttavat laajasti eri elämän osa-alueilla. Esimerkiksi rehellisyys näkyy niin työelämässä kuin perhe-elämässä.
- Arvot toimivat standardeina tai kriteereinä, ja ne ohjaavat tilanteiden, toiminnan, menettelytapojen tai toisten ihmisten valintaa tai arviointia.
- Arvot voidaan järjestää tärkeysjärjestykseen suhteessa toisiinsa. Tärkeysjärjestykseen asetetut arvot muodostavat yksilön tai yhteiskunnan arvoprioriteettien systeemin.
- Arvojen tärkeys suhteessa toisiinsa ohjaa käyttäytymistä. Tietty käyttäytyminen tai toiminta tyypillisesti liittyy useampaan kuin yhteen arvoon.

Schwartzin yksilötason arvoteoria pitää sisällään kaksidimensionaalisen arvoluokittelun, jonka perusteella voidaan tunnistaa kymmenen universaalisti esiintyvää ja yleisesti

tunnustettua arvoa; hyväntahtoisuus, universalismi, perinteet, yhdenmukaisuus, valta, suoriutuminen, turvallisuus, itseohjautuvuus, virikkeellisyys ja hedonismi (taulukko 1).

Talulukko 1.

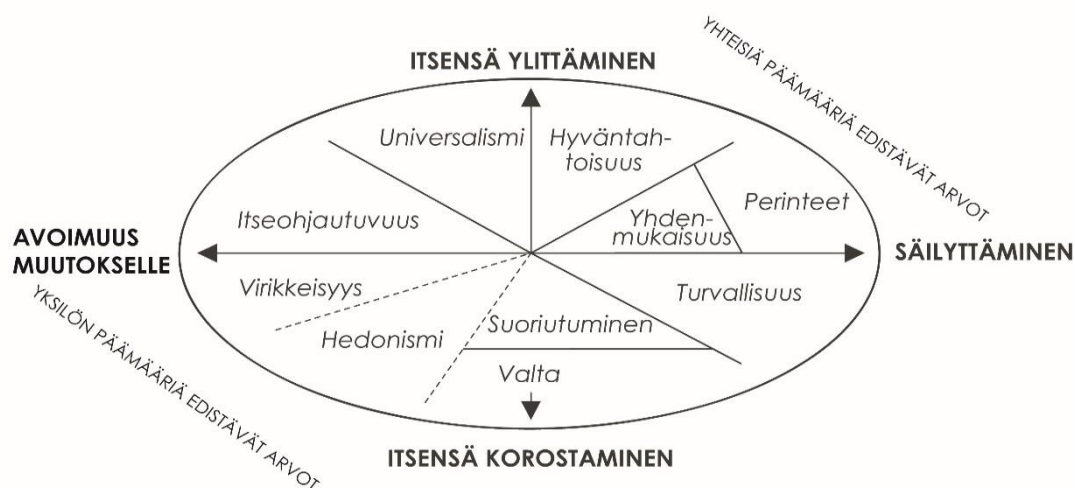
Schwartzin kymmenen universaalia arvoa ja niiden kuvaukset vapaasti suomennettuna Schwartz (2007) mukaisesti. Suluissa on lueteltu piirteitä, joita kyseistä arvoa arvostava henkilö arvostaa toisessa ihmisessä.

Hyväntahtoisuus	Läheisten ihmisten hyvinvoinnin arvostaminen (avulias, rehellinen, anteeksiantava, vastuullinen)
Universalismi	Kaikkien ihmisten sekä luonnon hyvinvoinnin arvostaminen, suojeleminen, ymmärtäminen ja suvaitseminen (ennakkoluuloton, oikeudenmukainen, tasa-arvoa arvostava)
Perinteet	Kulttuurin tai uskonnon mukanaan tuomien toimintatapojen ja ajatusten arvostaminen (nöyrä, omistautunut, hyväksyy oman osansa)
Yhdenmukaisuus	Toisia vahingoittavista ja häiritsevistä tai sosiaalisista normeista poikkeavista toimintatavoista, taipumuksista ja impulsseista pidättäytyminen (kohtelias, kuuliainen, kunnioittava)
Valta	Sosiaalisen arvostuksen kontrollin tavoittelemine (sosiaalista valtaa ja auktoriteettia omaava, varakas)
Suoriutuminen	Sosiaalisten standardien mukaisen henkilökohtaisen menestyksen arvostaminen (menestyvä, pystyvä, pätevä, kunnianhimoinen)

Turvallisuus	Turvallisuuden ja harmonian arvostaminen, stabiiliuden tavoittelemien yhteiskunnassa, ihmissuhteissa ja oman itsensä kanssa (kansallista turvallisuutta, perheen turvallisuutta, sosiaalista järjestystä ja puhtautta arvostava)
Itseohjautuvuus	Ajatusten ja toiminnan itsenäisyyden arvostaminen, omien ratkaisuiden tekeminen (luova, kiinnostunut)
Virikkeellisyys	Uutuuden, jännityksen ja haasteiden arvostaminen (vaihtelevuutta ja jännitystä kaipaava)
Hedonismi	Aistillisen mielihyvän ja nautinnon arvostaminen (nautintoa ja mielihyvää hakeva)

Arvojen yhteydet toisiinsa ovat joko tosiaan täydentäviä tai keskenään ristiriitaisia. Se, miten arvot sijoittuvat toisiinsa nähden, on yleisellä tasolla pysyvää, mikä tarkoittaa, että esimerkiksi keskimääräistä enemmän hyvántahtoisuutta ja toisten ihmisten hyvinvointia arvostava yksilö saa todennäköisesti matalia pistemääriä vallantavoittelua tai suoriutumista mittaavissa osioissa arvoja mitattaessa. Kaikki kymmenen arvoa voidaankin sijoittaa suhteessa toisiinsa kehämäiselle arvokartalle universaalisti esiintyvän arvostruktuurin mukaisesti (kuva 1). Arvokartalla voidaan erottaa kaksi ylädimensiota, avoimuus muutokselle ja säilyttäminen sekä itsensä ylittäminen ja itsensä korostaminen (Schwartz & Boehnke, 2004).

Kuva 1. Arvot liittyvät toisiinsa ja ne voidaan kuvata kehämäisen mallin avulla. Kehä osoittaa, miten tietyt arvot joko liittyvät toisiinsa tai ovat keskenään vastakkaisia (kuvan lähde: Puohiniemi 2014).

Arvot, jotka liittyvät avoimuuteen muutokselle motivoivat yksilöä toimimaan omien intellektuellien ja emotionaalisten kiinnostusten mukaan ennakoimattomiin ja joskus epävarmoihin suuntiin. Toisaalta säilyttämisen arvot motivoivat yksilöä säilyttämään vallitsevan tilan ja sen tuoman turvallisuudentunteen esimerkiksi ihmissuhteissa ja totutuissa toimintatavoissa. Itsensä korostamiseen liittyvät arvot puolestaan motivoivat yksilöä korostamaan toiminnassaan omia kiinnostuksen kohteita (jopa toisten kustannuksella), kun vastaavasti itsensä ylittämiseen liittyvät arvot motivoivat yksilöä ylittämään itsekäitä toiveita ja toimimaan muiden ihmisten ja luonnon parhaaksi. Kehämäinen malli on jaettu vielä kahteen puolikkaaseen niin, että itsensä ylittämisen ja säilyttämisen dimensioihin kuuluvat arvot luokitellaan yhteisiä päämääriä edistäviksi arvoiksi, kun taas itsensä korostamisen ja avoimuus muutokselle -dimensioihin lukeutuvat arvot voidaan lukea yksilön päämääriä edistäviksi arvoiksi (Schwartz ym., 2012).

Schwartzin yksilötason arvoteoria on poikkeuksellinen siitä syystä, että sitä on tutkittu erittäin laajasti ja lähes joka puolella maailmaa. Arvostruktuurin voidaan luotettavasti sanoa olevan universaali ja ulottuvan myös yli kulttuurirajojen. Mielenkiintoinen, joskin pienempi, arvotutkimuksen haara on työhön liittyvien arvojen tutkiminen (esim. Locke, 1976). Työarvot määritellään uskomuksiksi työn eri piirteiden tavoiteltavuudesta tai paremmuudesta. Ne määritellään usein työstä saatavien potentiaalisten palkkioiden kautta. Usein työarvoihin liittyvässä tutkimustraditiossa työarvot jaetaan kahteen eri kategoriaan sisäisten ja ulkoisten palkkioiden mukaan. Ulkoisia työstä saatavia palkkioita voivat olla esimerkiksi palkka ja ylennykset sekä työn turvallisuus ja vakaus. Sisäisiä palkkioita puolestaan ovat esimerkiksi työn mielenkiinto, mahdollisuus ottaa vastuuta ja kehittyä sekä mahdollisuus oppia uutta. Ulkoisten palkkioiden tavoittelulla lienee yhteyksiä Schwartzin arvoluokittelussa yhdenmukaisuuden ja turvallisuuden arvojen kanssa. Toisaalta sisäisten palkkioiden tavoittelu saattaa liittyä esimerkiksi siihen, että yksilölle tärkeitä arvoja ovat itseohjautuvuus ja virikkeellisyys.

1.2. Arvojen arviointi

Arvoja mitataan kyselylomakkeilla, joissa henkilö arvioi itse omia arvojaan. Joskus käytetään myös vertaisarviointia mittaamisen tukena. Schwartzin kymmentä arvoa voidaan mitata Schwartz Value Survey –asteikolla (Schwartz, 1992). Se sisältää 57 osiota, joista jokainen kuvaa tiettyä arvoa. Vastaajan tulee arvioida, kuinka tärkeä kuvattu arvo hänelle elämää ohjaavana tekijänä on. Asteikosta on myöhemmin kehitetty lyhyempi kymmenen osion versio, Short Schwartz's Value Survey, (Lindeman & Verkasalo, 2005).

Portrait Value Questionnaire on 40 –osiainen kysely, jonka kehittämissä on haluttu kiinnittää erityistä huomiota siihen, että se soveltuu käytettäväksi myös yli kieli- ja kulttuurirajojen (Schwartz ym., 2001). Jotkin arvoista ovat käsitteellisesti laajoja, ja ne voidaan, lukuunottamatta hedonismia ja suoriutumista, jakaa vielä alatyyppeihin. Tällöin puhutaan 10 arvon sijasta 19 arvosta, joita voidaan mitata 57-osioisella Portrait Values Questionnaire -asteikolla (Schwartz ym., 2012).

Portrait Value Questionnaire -kyselystä on kehitetty vielä lyhyempi, 21 –osioinen Human Values -asteikko erityisesti kansallisia suuria inventaareja varten, joissa mittarin lyhyys on selkeä hyöty (Davidov, Schmidt & Schwartz 2008). Human Values –asteikko on todettu konfirmatorisen faktorianalyysin keinoin riittäväksi instrumentiksi mittaamaan 10 erillistä arvoa, vaikkakin joidenkin arvojen väliset korrelaatiot ovat korkeita. Esimerkiksi universalismi ja hyvántahtoisuus, valta ja suoriutuminen sekä turvallisuus ja yhdenmukaisuus ovat toisilleen läheisiä arvoja, jotka korreloivat jonkun verran keskenään (Davidov ym., 2008). Human Values –asteikon selkeänä etuna on mittarin suppeus ja se, että vastaamiseen ei kulu paljon aikaa.

1.3. Arvojen pysyvyys ja muutos

Hiljattain julkaistu, laaja brasilialainen tutkimus tukee käsitystä siitä, että yksilön arvot muuttuvat laajastikin elämänkaaren kuluessa (Gouveia, Vione, Milfont & Fischer, 2015). Tutkimuksessa arvoja mitattiin kuutta funktionaalisen arvoteorian (Gouveia, 2003) perusarvoa. Tutkimuksen johtopäätös oli, että eri arvot muuttuvat eri tavoin elämänkulun myötä, ja muutos on osittain erilainen miehillä ja naisilla. Funktionaalisen arvoteorian innostuneisuus –arvo liittyy siihen, että yksilö arvostaa tunteita, nautintoa ja seksuaalisuutta. Näin sen voidaan nähdä liittyvän läheisesti Schwartzin arvoteorian hedonismiin ja virikkeellisuuden arvoihin. Innostuneisuus –arvon tärkeys kasvoi sekä miehillä että naisilla nuorena aikuisuudessa, mutta muutos oli suurempaa miehillä. Iän karttuessa innostuneisuus –arvon tärkeys laski, kuitenkin niin että lasku tapahtui naisilla aikaisemmin, ja oli suurempaa kuin miehillä. Toisaalta funktionaalisen arvoteorian normatiiviset arvot liittyvät pysyvyyteen ja konservatiivisuuteen, ja tämän arvoluokan voidaan nähdä olevan yhteydessä Schwartzin teorian perinteiden ja yhdenmukaisuuden arvoihin. Normatiivisten arvojen tärkeys laski nuoruudessa niin naisilla kuin miehillä, mutta nousi sitten hieman nuorena aikuisuudessa. Myöhemmin elämänkaaren aikana normatiivisten arvojen tärkeys nousi vielä lisää. Kaiken kaikkiaan tämän tutkimuksen mukaan arvojen muutos on suurinta nuoruudessa, ja se kokonaisuudessaan hieman hidastuu 30 ikävuoden jälkeen (Gouveia ym., 2015).

Arvojen muuttumista elämänkaaren myötä voidaan selittää elämänmuutoksilla, joita yksilö ajan kuluessa kohtaa. Toisaalta arvot lähtökohtaisesti vaikuttavat siihen, millaisia valintoja yksilö tekee ja mihin hänellä on taipumus suuntautua. Kun kolmea erilaista ja eritasoista itse valittua elämänmuutosta, alan vaihdosta työelämässä, opiskelualan vaihdosta sekä maahanmuuttoa, verrattiin keskenään, jokaisessa tapauksessa löydettiin selvää näyttöä arvoihin perustuvasta valikoitumisesta. Tutkimuksessa kävi ilmi, että poliisikoulussa aloittavien opiskelijoiden arvot olivat sopusoinnussa poliisin työn kanssa jo opiskelun alkaessa. Kuitenkin ainoastaan maahanmuuttoon havaittiin liittyvän arvojen mukautumista ympäristön arvoihin (Bardi, Buchanan, Goodwin, Slabu & Robinson, 2014). Tätä selitettiin sillä, että maahanmuutto elämänmuutoksena on kahteen muuhun tutkimuksessa tarkasteltuun elämänmuutokseen verrattuna kokonaisvaltaisempi, ja siihen liittyvien yksittäisten muutosten määrä on suuri (muutos työpäivän kulussa, sosiaalisessa ympäristössä, asuinpaikassa ja julkisissa palveluissa sekä muutokset kulttuurin, kielen ja median suhteen). Myös suomalainen pitkittäistutkimus tukee käsitystä siitä, että maahanmuutto on elämäntapahtuma, jonka seurauksena yksilön arvot muuttuvat (Lönngqvist, Jasinskaja-Lahti & Verkasalo, 2011). Voidaan olettaa, että mitä suurempi elämänmuutos on, sitä todennäköisempää on, että sillä on vaikutusta yksilön arvohierarkiaan (Bardi ym., 2014).

Vanhemmuus on elämänmuutoksena suuri, ja muutos koskettaa tai sivuaa muun muassa vanhemman identiteettiä, perhesuhteita, arkipäivän kulkua ja työelämää, sosiaalisia suhteita, tulotasoja, tulevaisuuden suunnitelmia, sekä naisilla se liittyy myös fyysisiin- ja hormonitoiminnan muutoksiin. Tutkimustiedon karttuminen vanhemmuudesta juuri arvojen ja elämänmuutoksen kannalta on arvokasta, jotta sopeutumista uuteen tilanteeseen voidaan parhaalla mahdollisella tavalla tukea. Vanhemmuuden tuomaan muutokseen liittyviä tekijöitä on tutkittu tavoitteiden asettamisen ja niiden muuttumisen näkökulmasta (Salmela-Aro, Nurmi, Saisto & Halmesmäki, 2000). Raskauden aikana suoriutumiseen liittyviä tavoitteita nimettiin vähemmän, kuin ennen raskautta, kun puolestaan äitiyteen ja perheeseen liittyviä tavoitteita nimettiin enemmän. Naisten itsensä nimeämissä tavoitteissa muutos oli suurempi niillä naisilla, joille lapsi oli ensimmäinen, verrattuna naisiin, joiden

perheessä oli jo yksi lapsi tai useampia lapsia. Tämä kertoo osaltaan suuremman elämänmuutoksen suuremmasta vaikutuksesta tavoitteiden muuttumiseen.

1.4. Lastenhankintaan liittyvät arvot ja asenteet

Ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut viime vuosikymmeninä niin Suomessa kuin muissakin Euroopan maissa (Council of Europe, 2001). Lapsiperheiden määrä Suomessa on laskenut vuodesta 1980, mutta toisaalta lasten määrä perheissä on kasvanut. Tämä tarkoittaa, että naiset, jotka hankkivat lapsia, hankkivat niitä aiempaa enemmän, mutta yhä useampi nainen jää samalla kokonaan lapsettomaksi (Tilastokeskus, 2002). Suomessa on kuitenkin keskimäärin edelleen korkea hedelmällisyys verrattuna muuhun Eurooppaan, sillä naista kohden syntyy keskimäärin noin 1.7 lasta EU:n keskiarvon ollessa 1.5 (Council of Europe, 2001).

Väestöliiton Väestötutkimuslaitoksen vuosittainen perhebarometri kartoitti vuonna 2002 lapsenhankintaa koskevia aikeita, mielipiteitä ja ihanteita (Paajanen, 2002). Perhebarometrin mukaan halukkuutta lastenhankintaan on enemmän, kuin varsinaisesti aikanaan toteutetaan. Suurin syy siihen, että lapsia ei ole hankittu, on tämän kyselytutkimuksen mukaan kumppanin puute (Paajanen, 2002). Tilastokeskuksen teettämässä väestötutkimusaineistossa vuodelta 1989 naiset listasivat ensimmäiseksi syyksi sille, että eivät halunneet hankkia lapsia sen, että lapsi rajoittaisi elämää (Paajanen, 2002). Tämän jälkeen mainittiin biologiset syyt ja kolmanneksi parisuhteeseen liittyvät syyt. Elämää rajoittaviin syihin lukeutui muun muassa se, että elämän ajateltiin käyvän liian raskaaksi lapsen myötä, halu omistautua muille itseä kiinnostaville asioille ja pelko siitä, että lapsenhankinnan myötä ei voisi enää osallistua työelämään siinä määrin, kuin haluaisi. Se, että nainen toivoo lapsenhankinnan sijasta voivansa keskittyä itselleen tärkeisiin asioihin ja itsensä kehittämiseen työelämässä, viittaa itseohjautuvuuden ja virikkeellisuuden arvojen tärkeyden korostumiseen. Toisaalta hedonismin arvo voi liittyä siihen, että elämän ajatellaan käyvän liian raskaaksi lasten myötä.

Kalifornialaisessa tutkimuksessa selvitettiin tekijöitä, jotka vaikuttavat lastenhankintamotivaatioon. Tutkimukseen osallistui 401 naimisissa olevaa pariskuntaa,

joista 200:lla oli, ja 201:lla ei ollut lapsia (Miller, 1992). Tutkimuksessa kävi ilmi, että liittymisen tarve (engl. *affiliation*) ja toisista huolehtimisen tarve (engl. *nurturance*) liittyivät lastenhankintamotivaatioon. Sekä liittymisen että huolehtimisen tarve ovat ominaisia piirteitä henkilölle, joka arvostaa hyväntahtoisuutta. Hyväntahtoisuutta kuvaa muun muassa läheisille omistautuminen ja muiden ihmisten hyvinvoinnista huolehtiminen (Schwartz, 1992). Toisaalta autonomian tarpeella oli negatiivinen yhteys lastenhankintamotivaatioon. Näin myös tämä tutkimus näyttäisi tukevan hypoteesia siitä, että itseohjautuvuuden arvo, johon autonomian tarve liittyy, saattaisi liittyä siihen että yksilö valitsee olla hankkimatta lapsia.

Vaikka Schwartzin arvoteorian mukaisten arvojen yhteydestä perheen perustamiseen ei olekaan vielä aiempaa tutkimustietoa, naimisiinmenoa ja lastensaantia on tutkittu työarvojen näkökulmasta. Johnson (2005) selvitti, ennustavatko työarvot (work values) naimisiinmenoa ja lastensaantia, ja toisaalta onko perhetilanteella vaikutusta työhön liitettyihin arvoihin. Tutkimuksen mukaan nuoret aikuiset, jotka arvostavat enemmän ulkoisia palkkioita suhteessa työhön, avioituvat ja saavat lapsia varhaisemmalla iällä kuin ne, jotka arvostavat enemmän sisäisiä palkkioita. Isäksi tuleminen ennustaa lisäksi ulkoisten palkkioiden arvostamisen lisääntymistä, kun puolestaan äidiksi tuleminen lisää ulkoisten palkkioiden arvostamista vain siinä tapauksessa, että nainen on yksinhuoltaja. Koska ulkoisten palkkioiden arvostaminen liittyy työn vakauden ja pysyvyyden arvostamiseen, voidaan päätellä, että Schwartzin arvoteorian tuvallisuuden ja yhdenmukaisuuden arvot olisivat yhteydessä avioitumiseen ja lasten saamiseen varhaisemmalla iällä. Toisaalta sisäisten palkkioiden arvostaminen, joka liittyy luultavasti Schwartzin virikkeellisyyden ja itseohjautuvuuden arvoihin, on tämän tutkimuksen mukaan yhteydessä lasten hankkimiseen vasta myöhemmällä iällä.

1.5. Iän, sukupuolen ja koulutuksen yhteys arvoihin

Vaikka arvojen vaihtelu yksilötasolla on suurta, on eri ikä- sukupuoli- ja koulutusryhmien sisällä löydettävissä ryhmäkohtaisia eroja arvoprioriteeteissa. Yleinen universaali trendi on, että iäkkäämmät ihmiset arvostavat enemmän säilyttämiseen liittyviä arvoja,

esimerkiksi traditioita, yhdenmukaisuutta ja turvallisuutta. Toisaalta iän myötä muutosavoimuus usein vähenee, ja sen myötä esimerkiksi itseohjautuvuuden, virikkeellisyyden ja hedonismin arvojen tärkeys laskee (Rokeach, 1973; Schwartz ym., 2001).

Iän ja arvojen yhteyttä voidaan selittää muun muassa kohorttiefektillä. Koska arvot muovautuvat pitkälti nuoruudessa, kunkin ikäryhmän jaetut kokemukset kansallisesta hyvinvoinnista ja maailman tapahtumista, kuten sodasta tai lama-ajasta, muovaavat arvoprioriteetteja. Toisaalta arvot muuttuvat myös fyysisen ikääntymisen myötä. Uusilla kokemuksilla ja virikkeellisyydellä voi olla pienempi painoarvo aistien heikentyessä, kun taas turvallisuus ja totutut tavat käyvät entistä tärkeämmiksi tukien arjen sujuvuutta. Iän ja arvojen yhteyttä voidaan tarkastella myös elämänvaiheen näkökulmasta. Schwartz (2007) toteaa, että varhaisaikuisuudessa lukuisten vaatimusten ja mahdollisuuksien vallitessa taloudellisen itsenäisyyden saavuttamisen, työelämään sijoittumisen ja perheen perustamisen ollessa yksilön keskeisiä kehitystehtäviä, suoriutumisen ja stimulaation arvot tyypillisesti korostuvat turvallisuuden, yhdenmukaisuuden ja tradition arvojen kustannuksella.

Sukupuolten välinen ero suhteessa arvoihin voi liittyä sekä sosialisointia kautta kulttuurin muovaamiin rooleihin, että sukupuolten biologisiin eroavaisuuksiin. Naiset arvostavat keskimäärin miehiä enemmän universalismia, hyväntahtoisuutta, traditioita ja turvallisuutta. Miehet puolestaan yleensä arvostavat enemmän itseohjautuvuutta, virikkeellisyyttä, suorittamista, valtaa ja hedonismia, kuin naiset (Schwartz & Rubel, 2005).

Myös koulutusluokat erottuvat toisistaan arvojen suhteen. Vähemmän koulutetut arvostavat koulutettuja enemmän turvallisuus- traditio- ja konformisuusarvoja. Korkeampi koulutus puolestaan on yhteydessä itseohjautuvuuden, stimulaation ja suoriutumisen tärkeyden korostumiseen (Steinmetz, Schmidt, Tina-Booh, Wieczorek & Schwartz, 2009).

2. Tutkimushypoteesit

Kuten kehämäisestä arvokartasta (kuva 1) käy ilmi, arvot voivat olla toisilleen joko rinnakkaisia ja läheisiä, tai keskenään ristiriitaisia. Arvoja, joiden aikaisemman tutkimustiedon valossa voidaan olettaa liittyvän siihen, että yksilöllä on lapsia, voidaan nimittää yhteisiä päämääriä edistäviksi arvoiksi. Ne arvot, jotka näyttävät liittyvän lastenhankinnan lykkääntymiseen tai siihen, että yksilö ei lainkaan hanki lapsia, sijoittuvat puolestaan yksilön päämääriä edustavien arvojen luokkaan.

Hypoteesi 1 Suomalaiset, joilla on lapsia, arvostavat enemmän säilyttämiseen ja itsensä ylittämiseen liittyviä arvoja, erityisesti hyvántahtoisuutta, turvallisuutta ja yhdenmukaisuutta kuin suomalaiset, joilla ei ole lapsia.

Hypoteesi 2 Suomalaiset, joilla ei ole lapsia, ovat keskimäärin avoimempia muutokselle ja arvostavat enemmän itseohjautuvuuden, virikkeellisyyden ja hedonismin arvoja kuin suomalaiset, joilla on lapsia.

3. Menetelmät

3.1. Koehenkilöt

Tässä tutkimuksessa oli yhteensä 4843 vastaajaa, joista naisia oli 2468 ja miehiä 2375. Koska kiinnostuksen kohteena olivat ne vastaajat, jotka iältään potentiaalisesti voivat saavat lapsia ja joilla voi olla kotona asuvia, pieniä lapsia, koostui otos vain 20–49 –vuotiaista suomalaisista. Lisäksi otokseen ei otettu mukaan alle 20 –vuotiaita vastaajia, koska lapsen saaneiden alle 20 –vuotiaiden joukko on hyvin marginaalinen. Iän perusteella muodostettiin ikäryhmämuuttuja, jonka luokat olivat 20-29 –vuotiaat (n=1495), 30-39 –vuotiaat (n=1589) ja 40-49 –vuotiaat (n=1759). Koulutuksen perusteella vastaajat luokiteltiin karkeasti kolmeen eri luokkaan sen mukaan, kuinka monta vuotta vastaaja oli käynyt koulua. Muuttujan luokat luotiin siten, että ensimmäisen luokan muodostivat 0-11 vuotta koulua käyneet (n=1333), seuraavan luokan 12-16 vuotta koulua käyneet (n=1592) ja viimeisen luokan 17 vuotta tai enemmän koulua käyneet (n=1918). Tämän kaltainen karkea, kouluvuosiin perustuva luokittelu nähtiin riittäväksi tässä tutkimuksessa.

Tutkimuksessa käytettiin European Social Survey (ESS) –aineistoa vuosilta 2002-2012. ESS on laaja, kansainvälinen kyselytutkimus, jossa mitataan asenteita, uskomuksia ja käyttäytymismalleja yli 30 eri maassa. Aineistoa on kerätty kahden vuoden välein vuodesta 2001 lähtien. Tässä tutkimuksessa otos koostui pelkästään suomalaisista vastaajista, ja se koottiin kaikista ESS –kierroksista, jotka on kerätty vuosina 2002, 2004, 2006, 2008, 2010 ja 2012.

3.2. Arviointimenetelmät

Arvoja mitattiin European Social Survey:ssä 21–osioisella Human Values Scale –mittarilla, joka sisältyi perusosana jokaiseen ESS –kierrokseen (Davidov ym., 2008). Henkilö arvioi 6 –portaisella asteikolla (1= erittäin paljon samanlainen kuin minä, 6 = ei lainkaan samanlainen kuin minä), kuinka paljon ihmisen päämääriä, pyrkimyksiä ja toiveita kuvaavat, kahdesta lauseesta koostuvat osiot muistuttivat häntä itseään (esim. ”Hän etsii mahdollisuuksia pitää hauskaa. Hänelle ovat tärkeitä asiat, jotka tuottavat nautintoa.”).

Jokaista arvoa mitattiin kahdella osiolla, poikkeuksena universalismi, jota varten mittariin on sisällytetty kolme osiota (liite 1).

Vastaajat, joilla oli lapsia ja joilla ei ollut lapsia, jaettiin kahteen eri ryhmään lapset – muuttujan (on lapsia $n = 2859$, ei lapsia $n = 1984$) suhteen. Arvo–osioiden puuttuvat arvot käsiteltiin siten, että koehenkilö jätettiin kokonaan pois analyysistä, mikäli PVQ:ssa oli 4 tai useampi puuttuva arvo. Mikäli puuttuvia arvoja oli korkeintaan havaintoyksikön kolmessa arvossa, ne korvattiin regressiomenetelmää käyttäen estimoimalla. Arvo–osioiden perusteella laskettiin summamuuttuja jokaiselle arvolle, ja vastaajien yksilöllisen vaihtelun kontrolloimiseksi näistä laskettiin keskitetyt arvot. Lisäksi arvo–osioiden perusteella laskettiin kaksi arvodimensiota ”itsensä ylittäminen vs. itsensä korostaminen” ja ”avoimuus muutokselle vs. säilyttäminen” painokertoimien avulla Verkasalo, Lönnqvist, Lipsanen & Helkama (2009) mukaisesti.

4. Tulokset

Vastaajien arvokeskiarvoja säilyttämisen ja itsensä ylittämisen dimensioilla ikä- ja koulutusryhmittäin sekä sukupuolen suhteen tarkasteltiin kaksiulotteisella arvokartalla 95%:n luottamusvälien kanssa kuvattuna (kuvat 2-4). Tilastolliset analyysit suoritettiin IBM SPSS Statistics 22 -ohjelmalla, ja aineiston analysoimiseen käytettiin monimuuttujavarianssianalyysiä (MANOVA). Varianssianalyysi laskettiin ensin niin, että riippuvina muuttujina olivat arvodimensiot säilyttäminen ja itsensä ylittäminen. Riippumattomina muuttujina olivat lapset –muuttujan (vastaajalla on lapsia / ei ole lapsia) lisäksi taustamuuttujat ikäryhmä, sukupuoli ja koulutusryhmä. Tämän jälkeen tarkasteltiin riippumattomien muuttujien (lapset, ikä, sukupuoli, koulutus) yhteyksiä arvoihin, kun riippuvina muuttujina olivat kaikki kymmenen arvoa. Analyysi tehtiin jälleen monisuuntaisen varianssianalyysin avulla. Aineiston esitarkastelun yhteydessä todettiin, että varianssianalyysissä vaadittavat normaalisuus- ja varianssien yhtäsuuruusoletukset täyttyvät.

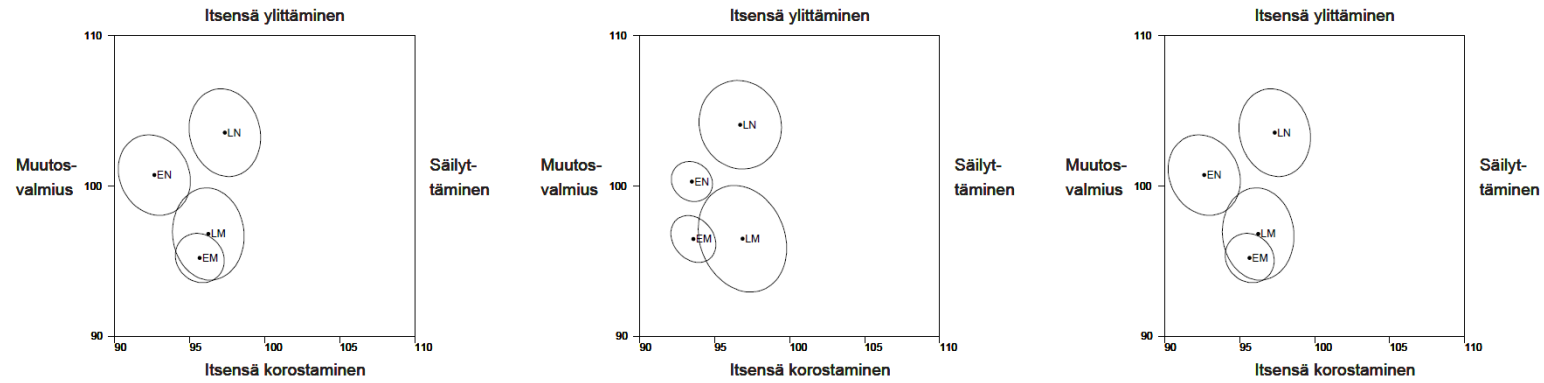
4.1. Vanhemmuuden yhteys säilyttämiseen ja itsensä ylittämiseen

Ne vastaajat, joilla oli lapsia, arvostivat säilyttämistä enemmän kuin ne vastaajat, joilla ei ollut lapsia kun ikä, kun sukupuoli ja koulutus kontrolloitiin ($F(1, 4842)=58.47, p<.01, \eta^2=.01$). Sillä, oliko henkilöllä lapsia sekä sukupuolen suhteen löytyi yhteisvaikutus säilyttämisen suhteen ($F(1, 4842)=8.26, p<.01, \eta^2<.00$). Säilyttämisen arvostaminen oli korkeampaa miehillä ja naisilla, joilla oli lapsia, verrattuna niihin miehiin ja naisiin, joilla ei vielä ollut lapsia. Ero säilyttämisessä niiden vastaajien välillä, joilla oli ja ei ollut lapsia, oli kuitenkin vielä suurempi naisilla (kuvat 2-4).

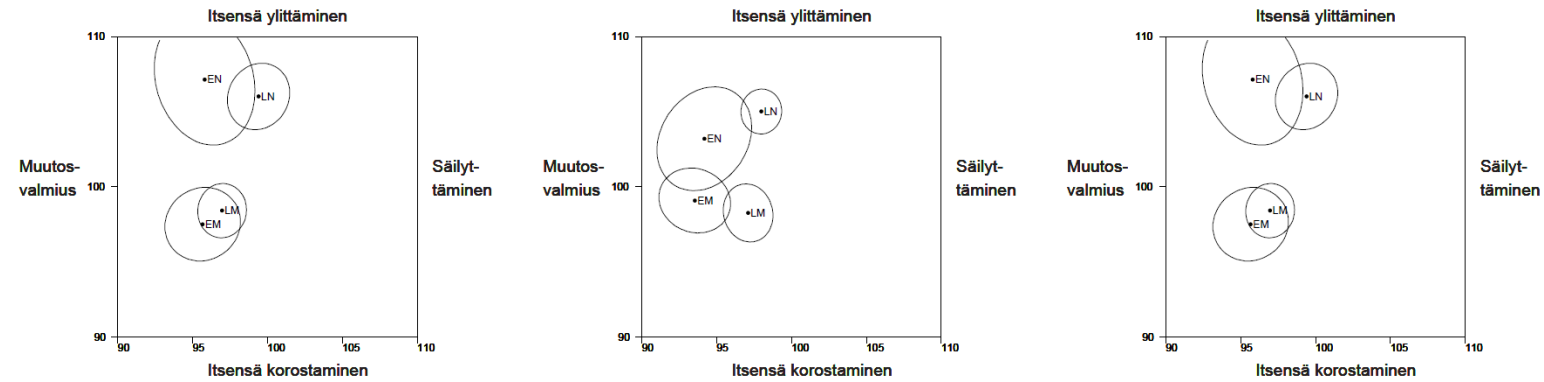
Nuori ikä lisäsi säilyttämisen arvostamisen ja vanhemmuuden välistä yhteyttä ($F(2, 4842)=5.61, p<.01, \eta^2<.00$). 20-29 -vuotiaiden ikäryhmässä ero säilyttämisen arvostamisessa niiden vastaajien kesken, joilla oli ja ei ollut lapsia oli suurempi, kuin muissa ikäryhmissä (kuvat 2-4).

Sillä, oliko koehenkilöllä lapsia, ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä itsensä ylittämisen dimensioon. Tarkempi tarkastelu kuitenkin osoitti, että 20-29 -vuotiaiden ikäryhmässä ne henkilöt, joilla oli lapsia, arvostivat itsensä ylittämistä enemmän, kuin ne joilla ei ollut lapsia ($F(1,1494)=4.29, p<.05, \eta^2 <.00$).

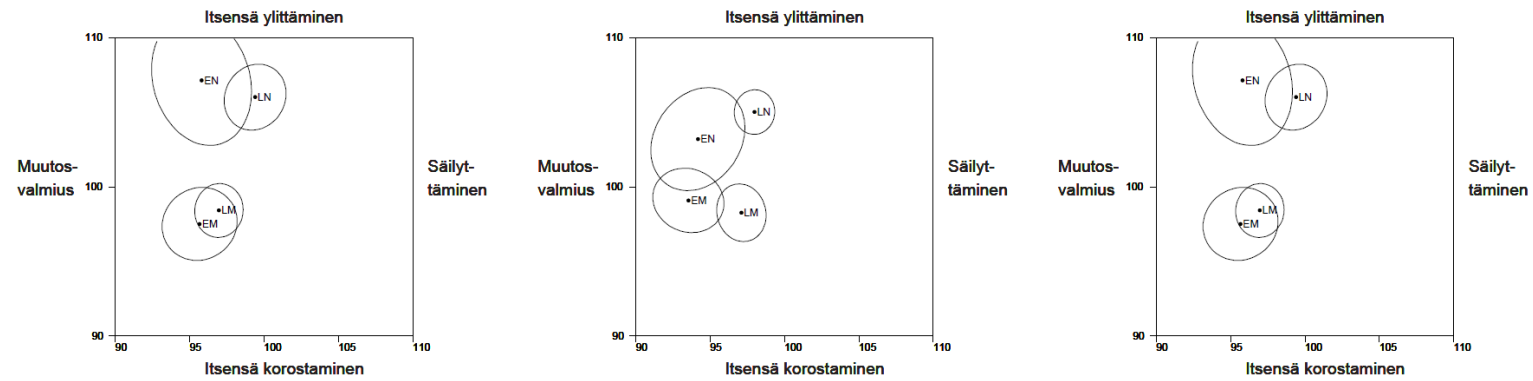
Yhteisvaikutus itsensä ylittämisen dimensioon löytyi sukupuolen ja sen suhteen, oliko henkilöllä lapsia ($F(1, 4842)=3.89, p<.05, \eta^2 <.00$). Ero itsensä ylittämisen arvioissa oli suurempi naisilla, joilla oli ja ei ollut lapsia verrattuna miehiin, joilla oli ja ei ollut lapsia. Kuitenkin naiset, joilla oli lapsia, arvostivat vielä enemmän itsensä ylittämistä kuin ne naiset, joilla ei ollut lapsia. On huomioitava, että efektikoot olivat kauttaaltaan erittäin pieniä (vrt. Cohen, 1988).

Kuva 2. 20-29 vuotiaat koulutusryhmittäin (0-12 vuotta, 13-15 vuotta, 16-19 vuotta). E=ei lapsia, L=on lapsia, M=miehet, N=naiset

Kuva 3. 30-39 vuotiaat koulutusryhmittäin (0-12 vuotta, 13-15 vuotta, 16-19 vuotta). E=ei lapsia, L=on lapsia, M=miehet, N=naiset

Kuva 4. 40-49 vuotiaat koulutusryhmittäin (0-12 vuotta, 13-15 vuotta, 16-19 vuotta). E=ei lapsia, L=on lapsia, M=miehet, N=naiset

4.2. Vanhemmuuden yhteys Schwartzin 10 arvoon

Vastaajat, joilla oli lapsia, arvioivat keskimäärin tärkeämmäksi turvallisuuden, yhdenmukaisuuden, tradition ja hyväntahtoisuuden arvot verrattuna niihin vastaajiin, joilla ei ollut lapsia (taulukko 2). Itseohjautuvuuden, virikkeellisyyden ja hedonismin arvoille keskimäärin korkeamman arvion antoivat ne vastaajat, joilla ei ollut lapsia. Universalismin, suoriutumisen ja vallantavoittelun suhteen erot ryhmien välillä eivät olleet merkitseviä. Efektikoot olivat edelleen pieniä (vrt. Cohen, 1988).

Taulukko 2.

Varianssianalyysin tulokset 10 arvolle, kun ikä, sukupuoli ja koulutus on kontrolloitu.

	F(1, 4842)	p	η^2
turvallisuus	24.11	.000	.01
yhdenmukaisuus	27.59	.000	.01
traditio	38.33	.000	.01
hyväntahtoisuus	9.09	.003	.00
universalismi	1.82	.178	.00
itseohjautuvuus	20.52	.000	.00
virikkeellisyys	21.92	.000	.01
hedonismi	43.78	.000	.01
suoriutuminen	0.85	.356	.00
valta	0.58	.447	.00

Tässä tutkimuksessa iäkkäämmät vastaajat arvostivat enemmän turvallisuuden, yhdenmukaisuuden, tradition, hyväntahtoisuuden, universalismin ja itseohjautuvuuden arvoja, kuin nuoremmat vastaajat. Vastaavasti iäkkäämmät vastaajat arvioivat virikkeellisyyden, hedonismin, suoriutumisen ja vallan arvot itselleen vähemmän tärkeiksi, kuin nuoremmat vastaajat.

Miehet ja naiset erosivat toisistaan niin, että naiset arvioivat turvallisuuden, tradition, hyväntahtoisuuden ja universalismin arvot tärkeämmäksi kuin miehet. Miesten vastauksissa puolestaan itseohjautuvuus, virikkeellisyys, suoriutuminen ja valta nousivat keskimäärin tärkeämmiksi, kuin naisilla. Korkeammin koulutetut arvostivat enemmän universalismin, itseohjautuvuuden, suoriutumisen ja vallan arvoja, kuin vähemmän

koulutetut. Matalampi koulutus nosti turvallisuuden, yhdenmukaisuuden ja tradition arvioita.

5. Diskussio

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, eroavatko niiden suomalaisten arvot, joilla on lapsia, niiden suomalaisten arvoista, joilla ei ole lapsia. Säilyttämisen dimension korostuminen niillä henkilöillä, joilla oli lapsia, oli tässä tutkimuksessa selvin yksittäinen tulos. Erityisesti nuoremmat vastaajat, joilla jo oli lapsia, arvostivat säilyttämistä ikätovereitaan enemmän. Alle 30-vuotiaiden vastaajien keskuudessa ne vastaajat, joilla oli lapsia, arvostivat itsensä ylittämistä enemmän kuin saman ikäiset vastaajat, joilla ei ollut lapsia. Hypoteesin 1 mukaisesti vanhemmuus oli positiivisesti yhteydessä hyvántahtoisuuden, yhdenmukaisuuden ja turvallisuuden arvojen kanssa. Lisäksi ne henkilöt, joilla oli lapsia, arvostivat perinteitä enemmän kuin ne, joilla ei ollut lapsia. Hypoteesin 2 mukaisesti se, että henkilöllä ei ollut lapsia, oli puolestaan positiivisesti yhteydessä itseohjautuvuuden, virikkeellisyyden ja hedonismin arvoihin.

On huomioitava, että vanhemmuuden ja arvojen löydetty yhteydet eivät olleet kovin voimakkaita, ja kaikki efektikoot kertoivat korkeintaan merkitykseltään pieneksi luokiteltavasta ilmiöstä (Cohen, 1988). Yksilön arvoihin vaikuttavia tekijöitä on lukuisia, ja tutkittavat ilmiöt ovat hyvin moniulotteisia. Tutkimusotos oli kuitenkin laaja, ja voidaan perustellusti sanoa, että tulokset kertovat todellisesta ilmiöstä. Tutkimus antaa näin merkityksellistä tietoa arvojen ja vanhemmuuden yhteydestä väestötasolla, vaikka yhteydet jäivätkin voimakkuudeltaan pieniksi.

5.1. Yksilön päämääriä ja yhteisiä päämääriä korostavat arvot

Tuloksissa tulee esille trendi, jonka mukaisesti vanhemmuus on positiivisessa yhteydessä yhteisiä päämääriä edistäviin arvoihin (kuva 1). Itseohjautuvuuden, virikkeellisyyden ja hedonismin arvojen korostuminen niillä henkilöillä, joilla ei ollut lapsia, on niin ikään johdonmukainen tulos, ja näitä arvoja voidaan kuvata yksilön omia päämääriä korostaviksi arvoiksi. Lasten saamisen myötä yhteisten päämäärien omaksuminen ja vastuun kantaminen muiden ihmisten elämästä tulee välttämättömäksi. Toisaalta on luonnollista, että yksilön omat päämäärät korostuvat enemmän juuri siinä elämänvaiheessa, jossa ei vielä ole vanhemmuuden vastuuta. On todennäköistä, että tässä ryhmässä on keskimäärin

enemmän myös ilman parisuhdetta eläviä henkilöitä, jolloin muutoinkaan ei ole konkreettista tarvetta suunnitella omaa elämää yhteisten päämäärien kautta. Elämänvaiheessa, jossa lapsia ei ole, on luonnollista keskittyä itsensä kehittämiseen, uusien virikkeiden ja kokemusten hakemiseen sekä työelämässä etenemiseen. Onkin helppoa mieltää, että tällöin yksilön arvoprioriteeteissa korkeammalla ovat tällaista elämäntyyliä ja –valintoja edesauttavat arvot.

Alle 30-vuotiaiden ikäryhmässä erot säilyttämisen ja itsensä ylittämisen arvioissa vastaajien kesken joilla oli ja ei ollut lapsia, olivat suurimmat (kuvat 2-4). Esimerkiksi turvallisuuden, yhdenmukaisuuden ja tradition arvot näyttävät korostuvan lastenhankinnan myötä, mutta ne ovat arvoja, joiden merkityksen tiedetään korostuvan myös iän karttuessa (Schwartz ym., 2001). Vastaavasti hedonismin, virikkeellisuuden ja itseohjautuvuuden arvot korostuivat niiden vastaajien keskuudessa, joilla ei ollut lapsia, mutta niiden tiedetään korostuvan myös yleisesti nuorilla henkilöillä (Schwartz ym., 2001). Lapsen saaminen verrattain nuorena mullistaa elämää valtavan harppauksen verran, kun verrataan myöhemmällä iällä ensimmäisen lapsen saaviin, joilla voi olla jo valmiiksi vakiintuneempi elämäntilanne. Muutos on suuri, kun mahdollisen uran luomisen ja oman elämän rakentamisen keskellä huomio onkin suunnattava perheeseen, toisten hyväksi toimimiseen ja yhteisiin päämääriin. Näin tuntuu ymmärrettävältä, että myös arvojen tasolla ero niiden kesken, joilla oli ja ei ollut lapsia, oli suurin juuri nuoremmilla vastaajilla. Toisaalta on huomattava, että ne henkilöt, jotka jo nuoruudessa arvostavat enemmän pysyvyyttä ja perheen perustamiseen liittyviä arvoja, saattavat hankkia lapsia aiemmin. Voidaan ajatella, että osalla keskimääräistä aikaisemmin lapsia hankkivista henkilöistä on taustalla arvomaailma, joka tukee kodin ja perheen perustamista jo varhain.

Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia yksinelävien sekä parisuhteessa elävien arvoja. Voitaisiin olettaa, että yhteisiä päämääriä edistävien arvojen arvostaminen lisääntyisi jo parisuhteen ja vakiintuneen elämäntilanteen myötä, ja että lasten saaminen edelleen lisäisi näiden arvojen arvostamista. Olisi myös mielenkiintoista selvittää, vaikuttaako lasten poismuuttaminen vanhempien arvoihin. Lisäksi jatkossa voitaisiin tutkia vanhempien arvoja silloin, kun perheessä on yksi lapsi tai useita lapsia.

5.2. Arvojen muuttuminen – adaptiivinen mekanismi uuteen elämäntilanteeseen sopeuduttaessa?

Vaikka poikkileikkausasetelman takia arvojen ja vanhemmuuden yhteyden kausaalisuudesta ei voitu saada tarkkaa tietoa, voidaan perustellusti olettaa, että ainakin osa yhteydestä selittyy sillä, että yksilön arvohierarkia todella käy läpi muutosta perheellistymisen myötä. Aikaisempi tutkimus työarvoista tukee oletusta siitä, että arvojen ja vanhemmuuden yhteys on resiprokaalinen niin, että tietty arvohierarkia liittyy perheen perustamiseen jo varhaisemmalla iällä, mutta lasten saaminen elämäntapahtumana myös lähtökohtaisesti muuttaa arvoja (Johnson, 2005). Mikäli oletetaan, että tutkimuksessa esille tullut yhteys kertoo arvojen muuttumisesta, näyttää siltä, että vanhemmuuden myötä arvot muuttuvat muutosavoimuudesta ja itsensä korostamisesta konservatiivisempien ja itsensä ylittämistä korostavien arvojen suuntaan. Tämä oletus on johdonmukainen, sillä arvojen muuttumisen struktuuria tutkittaessa on huomattu, että arvojen muutos yleensä näyttää jäljittelevän yleisen arvostruktuurin periaatteita (Bardi, Lee, Hofmann-Towfigh & Soutar, 2009). Vanhemmuuden myötä tietyn arvon tullessa tärkeämmäksi – esimerkiksi turvallisuus, on tällöin väistämätön seuraus, että sitä ”vastakkaisen” arvon merkitys vähenee.

Perhe-elämän myötä ainakin hetkellisesti jää vähemmän tilaa yksilön omiin päämääriin panostamiselle ja niihin pyrkimiselle. Arvojen muuttumista vanhemmuuden myötä voidaan pitää adaptiivisena ja tarpeellisenä mekanismina uuteen elämänvaiheeseen ja sen vaatimuksiin sopeuduttaessa. Salmela-Aro ym. (2000) toteavat, että vanhemmuus on yksi naisen tärkeimpiä kehitystehtäviä, ja osa identiteetin muovautumista. Tutkittaessa siirtymävaihetta äitiyteen tavoitteiden asettamisen näkökulmasta kävi ilmi, että ne naiset, joilla perheeseen liittyvät tavoitteet lisääntyivät raskausajan ja lapsen syntymän myötä, raportoivat vähemmän depressiivisiä oireita kuin ne naiset, jotka raportoivat paljon itseen liittyviä tavoitteita samassa elämänvaiheessa (Salmela-Aro, Nurmi, Saisto & Halmesmäki, 2001).

Vaikka uusi elämäntilanne voikin vaatia yhteisiin päämääriin pyrkivien arvojen omaksumista, painottaa ympäröivä yhteiskunta vahvasti yksilöllisiä arvoja. Niemelä (2005) kuvaa, kuinka henkilökohtaisen vapauden arvostaminen on individualistisen yhteiskunnan olennainen piirre. Tällöin voimakkaimmillaan voidaan puhua jopa yksilöllistyvän yhteiskunnan ja perheen perustamisen välisestä arvoriidasta. Voi olla, että yhteiskunnan yksilöllisyyttä painottava arvomaailma asettaa uudenlaisia kysymyksiä tai haasteita perheen perustamiselle ja perhe-elämän navigoimiselle. Oinonen (2004) pohtii, miksi lapsen hankinta siirtyy yhteiskunnassamme yhä myöhemmälle iälle. Syitä hänen mukaansa tähän voi löytyä perhe-elämän suhteutumisesta yksilöllistymisen tuomiin uusiin elämämahdollisuuksiin. Elämänvalintoihin kohdistuu aiempaa enemmän riskejä ja vaatimuksia, mutta myös mahdollisuuksia ja yksilön omia toiveita.

Nuoren vanhemman on hyvä olla tietoinen paitsi omista tavoitteistaan ja arvoistaan, myös ympäröivistä vaatimuksista ja mahdollisuuksista. Näiden tekijöiden tiedostaminen suunniteltaessa perhe-elämää voi auttaa paitsi tunnistamaan mahdollisia arvoriiditoja ja suhteuttamaan omia voimavaroja kunkin elämäntilanteen mukaan, mutta myös tukea sopeutumisessa uuteen elämäntilanteeseen. Jatkossa vanhemmuuden ja arvojen yhteyttä olisi mielenkiintoista tutkia laajemmin muissa Euroopan maissa, mutta myös kollektiivisissa kulttuureissa, joissa yhteisön päämääriä edistävät arvot korostuvat länsimaiseen, individualistiseen kulttuuriimme verrattuna. Lisää tutkimusta aiheesta tarvitaan, jotta opitaan paremmin ymmärtämään vanhemmuuteen ja perhe-elämään liittyviä muutoksia ja haasteita. Tutkimustiedon lisääntyminen aiheesta on tärkeää, jotta perheitä osattaisiin uudessa elämäntilanteessa tukea parhaalla mahdollisella tavalla.

.

6. Lähteet

Bardi, A., Lee, J. A., Hofmann-Towfigh, N., & Soutar, G. (2009). The structure of intraindividual value change. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 913-929.

Bardi, A., Buchanan, K. E., Goodwin, R., Slabu, L., & Robinson, M. (2014). Value stability and change during self-chosen life transitions: Self-selection versus socialization effects. *Journal of Personality & Social Psychology*, 106, 131-147.

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Council of Europe (2001). *Recent demographic developments in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Davidov, E., Schmidt, P., & Schwartz, S. H. (2008). Bringing values back in: The adequacy of the European Social Survey to measure values in 20 countries. *Public Opinion Quarterly*, 72, 420-445.

Gouveia, V. V. (2003). The motivational nature of human values: Evidence of a new typology. *Estudos De Psicologia*, 8, 431-443.

Gouveia, V. V., Vione, K. C., Milfont, T. L., & Fischer, R. (2015). Patterns of value change during the life span: Some evidence from a functional approach to values. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 41, 1276-1290.

Johnson, M. (2005). Family roles and work values: Processes of selection and change. *Journal of Marriage and Family*, 67, 352-369.

Kluckhohn, C. (1951). Values and value-orientations in the theory of action: An exploration in definition and classification. Teoksessa Parsons, T. & Shils, E. (toim.), *Toward a general theory of action* (s. 388-433). Cambridge, MA: Harvard University Press.

Lewin, K. (1952). Constructs in field theory. Teoksessa Cartwright, D. (toim.), *Field theory in social science: Selected theoretical papers by Kurt Lewin* (s. 30–42). Lontoo: Tavistock.

Lindeman, M. & Verkasalo, M. (2005). Measuring values with the short Schwartz's value survey. *Journal of Personality Assessment*, 85, 170-178.

Locke, E. A. (1976). The nature and causes of job satisfaction. *Handbook of Industrial and Organizational Psychology*, 1, 1297-1343.

Lönnqvist, J., Jasinskaja-Lahti, I., & Verkasalo, M. (2011). Personal values before and after migration: A longitudinal case study on value change in Ingrian–Finnish migrants. *Social Psychological and Personality Science*, 2, 584-591.

Miller, W. B. (1992). Personality traits and developmental experiences as antecedents of childbearing motivation. *Demography*, 29, 265-285.

Oinonen, E. (2004). *Finnish and Spanish families in converging Europe*. Tampere: Tampere University Press.

Paajanen, P. (2002). *Saako haikara tulla käymään? Suomalaisten lastenhankinnan ihanteet ja todellisuus. Perhebarometri 2002*. Väestöliiton väestöntutkimuslaitoksen katsauksia, E 14.

Puohiniemi, M. (2014). *Arvokehä tekstiin*.

<http://www.puohiniemi.fi/uploads/images/Arvokartat/Arvokeh%C3%A4%20tekstiin.jpg>.

Rohan, M. J. (2000). A rose by any name? The values construct. *Personality and Social Psychology Review*, 4, 255-277.

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free press.

Salmela-Aro, K., Nurmi, J., Saisto, T., & Halmesmäki, E. (2000). Women's and men's personal goals during the transition to parenthood. *Journal of Family Psychology*, 14, 171-186.

Salmela-Aro, K., Nurmi, J., Saisto, T., & Halmesmäki, E. (2001). Goal reconstruction and depressive symptoms during the transition to motherhood: Evidence from two cross-lagged longitudinal studies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 1144-1159.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65.

Schwartz, S. H. (2005a). Basic human values: Their content and structure across countries. *Values and Behaviour in Organizations*, 21-55.

Schwartz, S. H. (2005b). Robustness and fruitfulness of a theory of universals in individual human values. *Values and Behavior in Organizations*, 56-95.

Schwartz, S. H. (2007). Basic Human Values: theory, methods, and application. *Risorsa Uomo*.

Schwartz, S. H. & Boehnke, K. (2004). Evaluating the structure of human values with confirmatory factor analysis. *Journal of Research in Personality*, 38, 230-255.

Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., & Demirutku, K. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103, 663-688.

Schwartz, S. H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M., & Owens, V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 519-542.

Schwartz, S. H. & Rubel, T. (2005). Sex differences in value priorities: Cross-cultural and multimethod studies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89, 1010-1028.

Steinmetz, H., Schmidt, P., Tina-Booh, A., Wieczorek, S., & Schwartz, S. H. (2009). Testing measurement invariance using multigroup CFA: Differences between educational groups in human values measurement. *Quality & Quantity*, 43, 599-616.

Tilastokeskus (2002). *Väestörakenne 2001*.

Verkasalo, M., Lönnqvist, J., Lipsanen, J., & Helkama, K. (2009). European norms and equations for a two dimensional presentation of values as measured with Schwartz's 21-item portrait values questionnaire. *European Journal of Social Psychology*, 39, 780-792.

7. Liitteet

Liite 1.

Arvo-osiot ESS Human Value Survey –kyselyssä. Vastaajan tulee arvioida, kuinka paljon tai vähän kuvaus muistuttaa häntä itseään.

1. Ideoiden tuottaminen ja luovuus ovat hänelle tärkeitä. Hän haluaa tehdä asiat omaperäisesti?
2. Hänestä on tärkeää olla rikas. Hän haluaa, että hänellä on paljon rahaa ja kalliita tavaroita?
3. Hänestä on tärkeätä, että kaikkia maailman ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti. Hän katsoo, että kaikilla pitäisi olla samat mahdollisuudet elämässä?
4. Hänestä on tärkeätä saada näyttää muille taitojaan. Hän haluaa, että hänen tekemisiään ihaillaan?
5. Hänelle on tärkeää elää turvallisessa ympäristössä. Hän välttää kaikkea, mikä voisi uhata hänen turvallisuuttaan?
6. Hän pitää yllätyksistä ja etsii uusia asioita, joita voisi tehdä. Hänestä on tärkeätä tehdä erilaisia asioita elämässään?
7. Hänen mielestään ihmisten pitää tehdä, kuten käsketään. Hänen mielestään sääntöjä pitää noudattaa aina, vaikka kukaan ei ole näkemässä?
8. Hänestä on tärkeätä kuunnella ihmisiä, jotka ovat erilaisia kuin hän itse. Vaikka hän olisi heidän kanssaan eri mieltä, hän haluaa silti ymmärtää heitä?
9. Hänestä on tärkeätä olla nöyrä ja vaatimaton. Hän ei pyri keräämään huomiota osakseen?
10. Hänestä on tärkeätä pitää hauskaa. Hän pitää itsensä hemmottelemisesta?
11. Hänestä on tärkeätä päättää itse omista asioistaan. Hän haluaa olla vapaa ja riippumaton toisista?
12. Hänestä on tärkeätä auttaa ympärillään olevia ihmisiä. Hän haluaa huolehtia heidän hyvinvoinnistaan?

13. Menestyminen on hänelle tärkeää. Hän haluaa, että hänen saavutuksensa huomataan?
14. Hänelle on tärkeää, että valtio takaa hänen turvallisuutensa kaikkia uhkia vastaan.
Hän haluaa, että valtio on niin vahva, että se voi suojella kansalaisiaan?
15. Hän etsii seikkailuja ja haluaa ottaa riskejä. Hän haluaa jännitystä elämäänsä?
16. Hänestä on tärkeää käyttäytyä moitteettomasti. Hän haluaa välttää tekemästä mitään, mikä toisten mielestä on väärin?
17. Hänestä on tärkeää nauttia toisten ihmisten kunnioitusta. Hän haluaa ihmisten tekevän, kuten hän sanoo?
18. Hänestä on tärkeää olla uskollinen ystävilleen. Hän haluaa omistautua läheisilleen?
19. Hän on voimakkaasti sitä mieltä, että ihmisten pitäisi välittää luonnosta.
Ympäristöstä huolehtiminen on hänelle tärkeää?
20. Perinteet ovat hänelle tärkeitä. Hän pyrkii noudattamaan uskonnollisia sekä sukunsa tapoja?
21. Hän etsii mahdollisuuksia pitää hauskaa. Hänelle ovat tärkeitä asiat, jotka tuottavat nautintoa?